

[Διδακτικές Δοκιμές]

"Αφήγηση"

Ενότητες Α' Λυκείου

Θέμα: "Ποιός αφηγείται". Η οπτική γωνία στην αφήγηση

Ενότητα "Αφήγηση"

Έκφραση-Έκθεση Α' Λυκείου

Διδακτική δοκιμή

Ελένη Λόππα

α. Παρουσίαση

Είναι γνωστό πως έχουμε δύο ειδών αφηγήσεις: τις αφηγήσεις πραγματικών γεγονότων, στις οποίες είναι συνήθως φανερό ποιος αφηγείται, και τις αφηγήσεις πλασματικών γεγονότων (λογοτεχνία), στις οποίες η έννοια του αφηγητή δεν πρέπει να συγχέεται με την έννοια του συγγραφέα. Ο συγγραφέας είναι ένα πραγματικό πρόσωπο που υπάρχει έξω από το κείμενο, ενώ ο αφηγητής δεν υπάρχει παρά μέσα στο πλαίσιο του πραγματικού λόγου, είναι δηλαδή ένα κατασκεύασμα από λέξεις. Φυσικά αυτοβιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα μπορεί να υπάρχουν στον αφηγητή, όπως και σε όλα τα πρόσωπα του έργου.

Σε μια αφήγηση δεν μπορούμε να συμπεριλάβουμε όλα τα γεγονότα που συνέβησαν. Αναγκαστικά γίνεται επιλογή γεγονότων, όπως στην περιγραφή γίνεται επιλογή λεπτομερειών. Η επιλογή αυτή εξαρτάται από την οπτική γωνία του προσώπου που κάνει την αφήγηση, είναι δηλαδή ανάλογη με τη γνώση του για τα γεγονότα (άμεση ή έμμεση), τη συναισθηματική του φόρτιση, τον τρόπο που σκέφτεται, το αποτέλεσμα που επιδιώκει, κτλ.

Ειδικά στην ανάλυση μιας λογοτεχνικής αφήγησης αναφερόμαστε συχνά στην οπτική γωνία του αφηγητή, δηλαδή στη σκοπιά / θέση από την οποία ο αφηγητής ή κάποιος ήρωας βλέπει (κυριολεκτικά ή μεταφορικά) τα δρώμενα. Φυσικά τη θέση αυτή την καθορίζει ο συγγραφέας, όπως εξάλλου καθορίζει και τον ίδιο τον αφηγητή, και επομένως, η οπτική γωνία στη λογοτεχνία αποτελεί βασικά μια αφηγηματική τεχνική.

β. Διδακτική πρόταση

Στόχοι

- Να εξοικειωθούν οι μαθητές με την έννοια του αφηγητή και της οπτικής γωνίας στην αφήγηση.
- Να αναπτύξουν οι μαθητές την κριτική και αφηγηματική τους ικανότητα, προσδιορίζοντας την οπτική γωνία, ιεραρχώντας και παρουσιάζοντας με την ανάλογη έμφαση τα γεγονότα της αφήγησης.

Διδακτικό υλικό

Βλ. σχετικά με το "ποιός αφηγείται" και "η οπτική γωνία στην αφήγηση", "Έκφραση - Έκθεση" Α' Λυκείου, σ.272-282.

Διδακτική μεθοδολογία - Επιστημάνσεις

Μπορούμε να διακρίνουμε:

δύο τύπους αφηγητή, ανάλογα με το βαθμό συμμετοχής του στα γεγονότα που αφηγείται: α) ο αφηγητής συμμετέχει στα γεγονότα, είτε ως πρωταγωνιστής είτε ως αυτόπτης μάρτυρας, π.χ. ο αφηγητής σε μια αυτοβιογραφία ή σε ένα απομνημόνευμα, οπότε επικρατεί το πρώτο ρηματικό πρόσωπο και β) ο αφηγητής

δε μετέχει καθόλου στα γεγονότα, π.χ. ο ιστορικός, ο δημοσιογράφος, ο αφηγητής στο ιστορικό μυθιστόρημα, οπότε επικρατεί συνήθως το τρίτο ρηματικό πρόσωπο.

Η εξέταση της οπτικής γωνίας στην αφήγηση επικεντρώνεται σε δύο πόλους: α) στην οπτική γωνία στην αφήγηση γενικότερα (π.χ. σε μια αναφορά, σε μια κατάθεση, σε μια δημοσιογραφική είδηση, σε ένα ιστορικό κείμενο, σε μια προσωπική μαρτυρία, κτλ.) και ειδικότερα, β) στην οπτική γωνία στη λογοτεχνική αφήγηση.

Η διδασκαλία μπορεί να ξεκινήσει με την επισήμανση, στα κείμενα των σ.274, 275 του βιβλίου, της διαφορετικής οπτικής γωνίας με την οποία παρουσιάζεται το ίδιο περιστατικό στις αντίστοιχες αναφορές της καθηγήτριας και των μαθητών. Επισημαίνεται, δηλαδή, πώς γίνεται η ιεράρχηση των πληροφοριών σε κάθε κείμενο, ποια πληροφορία παραλείπεται π.χ. στην αναφορά της καθηγήτριας, ενώ προβάλλεται στην αναφορά των μαθητών, ποια σχόλια υπεισέρχονται και ποιο σκοπό εξυπηρετούν, ποιος είναι ο τόνος (νηφάλιος, επιθετικός) της αφήγησης κάθε φορά. Αντίστοιχες παρατηρήσεις κάνουν οι μαθητές και στα άλλα κείμενα που φιλοξενούνται στο κεφάλαιο "η οπτική γωνία στην αφήγηση" (άσκηση σ.273 "Διαβάστε τα παρακάτω κείμενα και δείτε πώς παρουσιάζεται το ίδιο περιστατικό από διαφορετική οπτική γωνία..."). Εκτός από αυτήν την εργασία στην τάξη, οι μαθητές καλούνται επίσης να επινοήσουν μια φανταστική ιστορία, την οποία θα παρουσιάσουν με αυτοσχεδιασμό, υποδυόμενοι διάφορους ρόλους (βλ. άσκηση δραματοποίησης, σ.276).

Εργασία για το σπίτι

Προτείνεται η γραπτή άσκηση που ακολουθεί μετά τη δραματοποίηση: "Εργαστείτε τώρα... λεξιλόγιο" (σ.276).

Η οπτική γωνία στη λογοτεχνική αφήγηση, όπως και ολόκληρη η ενότητα της αφήγησης, συνδέεται άμεσα με το μάθημα των Νέων Ελληνικών. Γι' αυτό είναι σκόπιμο ο καθηγητής να μεθοδεύσει με τέτοιο τρόπο τη διδασκαλία των δύο μαθημάτων, ώστε το ένα να υποστηρίζει και να συμπληρώνει το άλλο. Σ' αυτό αποσκοπούν άλλωστε και οι ασκήσεις που παραπέμπουν τους μαθητές στη μελέτη των κειμένων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Κ.Ν.Λ.).

γ. Υποστηρικτικό υλικό για το διδάσκοντα

1. Βλ. "Έκφραση - Έκθεση", τ. Α', βιβλίο του καθηγητή, σ.178-180, 191-193.
2. Οδηγίες. Συμπληρωματικός οδηγός για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στην Α' Λυκείου κατά το σχολικό έτος 1997-1998, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σ.125-126.

Βιβλιογραφία

1. Κούντερα, Μ., Η τέχνη του μυθιστορήματος, εκδ. Εστία, Αθήνα 1987.
2. Μουλλάς, Π., "Οι μεταμορφώσεις του αφηγητή", Τετράδια εργασίας, εκδ. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 1984.
3. Μπαχτίν, Μ., Προβλήματα λογοτεχνίας και αισθητικής, μετάφρ. Γ. Σπανός, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 1980. (βλ. κυρίως σ.158-196, 197-238).
4. Τζιόβας, Δ., Μετά την αισθητική, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1987.
5. Φαρίνου-Μαλαματάρη, Γ., Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη (1887-1910), εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1987.
6. Wellek, R. - Warren, A., Θεωρία της λογοτεχνίας, μετάφρ. Στ. Γ. Δελγιώργη, εκδ. Δίφρος, Αθήνα χ.χ. (βλ. κυρίως σ.219-233, 269-287).
7. Bal, M., Narratologie: Essais sur la signification narrative dans quatre romans modernes, Paris: Seuil, 1970.
8. Booth, W., The Rhetoric of Fiction, Chicago: The Univ. of Chicago press, 1961.

9. Bremon, Cl., Logique du récit, Paris: Seuil, 1973.
10. Chatman, J. Story and Discourse, Ithaca: Cornell Univ. Press, 1978.
11. Genette, G., Figures III, Paris: Seuil, 1973.
12. Genette, G., Nouveau Discours du récit, Paris: Seuil, 1983.
13. Genette, G. - Marin, M. - Mathieu - Colas, M., Τα όρια της διήγησης, μετάφρ. Θεοδωροπούλου, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1987.
14. Iser, W., Der Akt des Lesens: Theorie ästhetischer Wirkung, München, W. Fink, 1976.
15. Jauss, H.R., Pour une esthétique de la réception, ed. Gallimard, 1978.
16. Peri, M., "Το πρόβλημα της αφηγηματικής προοπτικής στα διηγήματα του Βιζυηνού", ανάπτυπο από τα "Ελληνικά", τομ. 36, Θεσσαλονίκη, 1986.
17. Prince, G., Narratology: The Form and Functioning of Narrative, Mouton 1982.
18. Prince, G., "Introduction à l' étude du narrataire", Poétique 14, 1973, σ.178-196.
19. Scholes, R. - Kellogg, R., The Nature of Narrative, Oxford: Oxford Univ. Press, 1966.
20. Todorov, Tz. Poétique de la prose, Paris: Seuil, 1971.